

Boekbesprekingen

O.R.V. J.C. VAN ES, E. MANDEMA, G. OLTHUIS, M. VERSTRAETE. *Het medisch jaar 1993*. 396 pag. Bohn Stafleu Van Loghum, Houten/Zaventem 1993. Prijs f 135,-. ISBN 90-313-1466-8.

De 19e editie van Het Medisch Jaar omvat 31 hoofdstukken, waarin zeer uiteenlopende onderwerpen aan de orde komen. Ditmaal zijn er slechts enkele die direct of indirect voor de tandarts interessant zijn. Het betreft het hoofdstuk over dubbeltuimoren in het hoofd-halsgebied, alsmede het hoofdstuk over nieuwe toedieningsvormen van geneesmiddelen. Ook het hoofdstuk over de endoscopische chirurgie bij chronische sinusitis maxillaris is interessant voor de tandarts.

Voor in de sport geïnteresseerde collega's is het hoofdstuk over gebruik en misbruik van farmaca in de sport bijzonder aardig. Wellicht dat enkelen ook geïnteresseerd zijn in het hoofdstuk over milieurisico's, waarin zowel de verontreiniging van binnen- en buitenlucht aan de orde komt, als de bodemverontreiniging en de drinkwaterproblematiek. Aparte paragrafen van dit hoofdstuk zijn gewijd aan ioniserende en niet-ioniserende straling, waarbij bij laatstgenoemde vooral moet worden gedacht aan UV-straling, afkomstig van zon en solaria, en straling afkomstig van hoogspanningsleidingen en elektrische apparatuur.

Zoals in deze serie gebruikelijk, is de leesbaarheid uitstekend.

I. v. d. Waal, Amsterdam

R. DE BRUIN. *A mathematical model applied to craniofacial growth*. 180 pag. Academisch proefschrift. Rijksuniversiteit Groningen, 1993. NWO 900 532 032.

Dit proefschrift beschrijft een wiskundig model dat kan worden gebruikt om de groei van de craniofaciale structuur te beoordelen. Na een algemene inleiding en probleemstelling, gaat de auteur in op het gebruikte studiemateriaal. Dit bestond uit een selectie uit röntgenfoto's die gedurende 35 jaar werden verzameld door de vakgroep Orthodontie van de rijksuniversiteit te Groningen. De 282 bij het onderzoek betrokken kinderen werden onderverdeeld in drie groepen, te weten: een aselect gekozen groep 'normale' schoolkinderen, een groep lagere schoolkinderen geselecteerd op 'ideale' morfologische eigenschappen en een groep kinderen waarbij 'orthodontische behandeling vereist' was. Tevens vond een verdeling naar geslacht plaats. Van elk van de geselecteerde patiënten waren ten minste vier cefalogrammen aanwezig. Dit maakte het mogelijk de data longitudinaal te onderzoeken.

In de twee volgende hoofdstukken wordt kort en bondig stilgestaan bij onderwerpen die hier kortheidshalve zullen worden aangeduid als: de intrinsieke karakterisering van orthodontische oriëntatiepunten, de beschrijving van de gebruikte afstanden tussen deze punten, technieken om groeimodellen te maken en het probleem van de niet-proportionele groei.

Hierna wordt het gebruikte wiskundige model nader gespecificeerd. Voor elk van de gekozen afstanden tussen de oriëntatiepunten wordt een dimensie geïntroduceerd. Met de tijd als onafhankelijke variabele wordt groei als een baankromme in een meerdimensionale ruimte voorgesteld. De groei wordt daarbij beschreven vanuit een beginsituatie op tienjarige leeftijd en vandaar uit geëxtrapoleerd tot 25 jaar, via een meerdimensionale voorspellingskromme.

Ten slotte voert de auteur nog een componentenanalyse uit,

waarbij hij de hoofdcomponenten in de beschrijving van de craniofaciale groei aangeeft, te weten: de schedeldiepte, de ontwikkeling van de mandibula en de (bovenste) gezichtshoogte. De dentitie gedraagt zich onafhankelijk van de andere ontwikkelingsgegevens, terwijl – bijvoorbeeld – de onderlinge groei van de afstanden in de maxilla sterk samenhangen en elkaar beïnvloeden.

Het boek ademt geheel de sfeer van een dissertatie. Het is duidelijk dat de auteur veel verschillende technieken in huis heeft om het probleem aan te pakken. Helaas gaat hierbij de uitwerking van technische details nogal eens ten koste van de leesbaarheid. Een ander punt van kritiek betreft de werkhypothese dat de groei, als een gedetermineerd dynamisch systeem, bepaald zou worden door de waarde van de 23 afstanden binnen de schedel op tienjarige leeftijd. Dit is beslist niet realistisch. Niettemin is er sprake van een geslaagde poging tot een interdisciplinaire benadering van de mathematische beschrijving van craniofaciale groei.

E. Wattel, Amsterdam

F.L.J.A. DE WIJS. *Anterior maxillary tooth replacement with implants. An evaluation of submucosal (Alveorestor® and HA rooth sections) and permucosal implants (Tübingen-Frialit® and IMZ®) placed in the anterior region of the partially edentulous maxilla*. 134 pag., geïll. Academisch proefschrift. Rijksuniversiteit Utrecht, 1993. ISBN 90 393 0498 X.

Voortijdig verlies van een voortand leidt vrijwel altijd tot een storend resorptiedefect in het bovenfrontgebied. Zo'n defect stelt de tandarts voor lastige problemen. Eén van de oplossingen om een bestaand resorptiedefect te corrigeren is het onder het periost schuiven van een blokje hydroxylapatiet (Alveorestor). Men kan daarmee de buccale contour corrigeren.

Hoofdstuk 2 van dit proefschrift betreft het dierexperimenteel onderzoek bij honden en hoofdstuk 3 gaat over de klinische toepassing daarvan bij vijftig patiënten.

Gaat het om een extractie die nog moet plaatsvinden (bijv. bij een wortelfractuur) en wordt daarna een frontbrug gemaakt, dan kan men in de (intacte) alveolus een wortelvormig implantaat inbrengen van hydroxylapatiet en dit door mucosa laten overgroeien. Het implantaat vult de alveolus op, groeit vast aan het bot en kan resorptie voorkomen of vertragen (hfd. 4).

De overige hoofdstukken behandelen de solitaire tandvervanging in het bovenfront. Er zijn twee typen implantaten onderzocht. Het Tübingen-type van aluminiumoxyde (Frialit®) en het HA gecoate IMZ-implantaat. De Tübingen-implantaten hebben een follow-up van gemiddeld bijna vijf jaar. Het overlevingspercentage is ongeveer 87%. Voor de IMZ-implantaten is dit ongeveer 96% over gemiddeld drie jaar. De röntgenologische resultaten blijken minder gunstig uit te vallen. De röntgenfoto's tonen peri-implantair botverlies en angulaire botdefecten, variërend van 20 tot 30% van de implantaatlengte. Het gepresenteerde onderzoek vult een bestaand vacuüm in de literatuur met betrekking tot de toepassing van implantaten in het bovenfrontgebied.

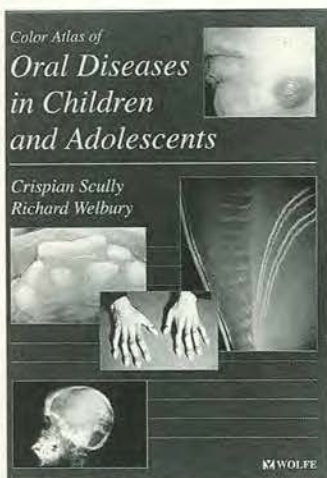
Het boek eindigt met een klinische casus die zeer fraai in kleur wordt weergegeven. Hier laat de auteur zien dat hij een voortreffelijk clinicus is. De algemene conclusies en aanbevelingen (hfd. 11) zijn hem uit het hart gegrepen en nuttig om te lezen. De waarde van het boek is dat het onder meer een goed inzicht geeft in de (on)mogelijkheden van de solitaire tandvervanging in het bovenfront. Belangrijke literatuur dus voor iedere tandarts die

geïnteresseerd is in de orale implantologie. Geen wonder dat er tijdens de promotie zoveel belangstelling was van de zijde van implanterende tandartsen.

G.L. Lange, Amstelveen

C. SCULLY, R. WELBURY. *Color atlas of oral diseases in children and adolescents*. 128 pag., geïll. Wolfe Publishing/Mosby Year Book Europe Ltd., London 1994. Prijs £ 35.00. ISBN 0 7234 1945 0.

Voor degenen die zich vooral bezighouden met de tandheelkundige behandeling van kinderen is met deze nieuwe kleurenatlas een bijzonder fraai naslagwerk ter beschikking gekomen. Vrijwel alle denkbare gebits- en mondfwijkingen worden in overzichtelijke vorm besproken, ondersteund door talrijke afbeeldingen van uitstekende kwaliteit. Bijzonder praktisch zijn de tabellen. Hierdoor is het mogelijk om in een enkele oogopslag de diverse mogelijke oorzaken van aandoeningen te overzien. Een aanwinst voor de tandheelkunde.

I. van der Waal, Amsterdam

R.C. HERTEL, A. JEURISSEN. *Het vierde gebit. Het hoe, wat en waarom van tandheelkundige implantaten*. 98 pag. Hertel/STI Uitgeverscombinatie, Oss 1993. Prijs f 27,90. ISBN 3 92768001 1.

Dit boek is bedoeld om de toekomstige implantologie-patiënt beter te informeren dan tot nu toe gebeurde met de brochure in de praktijk van de huistandarts. Het beoogt de implantologie dichterbij de mensen te brengen en vooral de angst voor behandeling weg te nemen.

De hoofdstukken volgen een duidelijke lijn en behandelen achtereenvolgens het verlies van gebitselementen, het resorberen van de processus en het loszitten van de prothese en via de conventionele prothetische oplossingen de oplossing met behulp van implantaten. Tussendoor wordt uitgelegd wat een implantaat nu eigenlijk is en welke vormen en soorten er bestaan. Ook de vraag welke patiënt geschikt is voor implantaten en wat deze van implantaten mag verwachten, komt aan bod. Daarnaast komen de risico's en mogelijke complicaties van het implanteren ter sprake.

Nadat het onderzoek door de tandarts (anamnese, mond- en röntgenonderzoek) is beschreven, wordt uitvoerig op de fixture- en abutmentoperaties en het vervaardigen van de suprastructuur ingegaan. De auteurs benadrukken het belang van een goede mondhygiëne en een recallsysteem voor een gunstige prognose van het implantaat. Ten slotte wordt een indicatie gegeven van de kosten en de rol die verzekeraars hierin spelen.

De tekst is verlevendigd met foto's en tekeningen. Als bijlagen worden adressen van enkele implantologische centra verstrekt, alsmede van enkele fabrikanten en importeurs van implantaten. Een uitgebreide verklarende woordenlijst van technische en medische termen completeren het boekje.

Toch mag een aantal kritische kanttekeningen niet ontbre-

ken. Het zwart-wit uiterlijk van het boek doet ouderwets aan. Bovendien is in de poging te populariseren de Nederlandse taal soms geweld aangedaan.

De patiënt voor wie dit boek is geschreven, verlangt naast de algemene informatie vooral duidelijkheid over het behandelingsresultaat: 'Hoe ziet een gebit dat op implantaten rust eruit?' en 'En hoe ziet de patiënt met implantaten eruit?'. Hierover wordt nagenoeg niets gezegd. Enkele fraaie paginavullende kleurenfoto's op dit gebied zouden voldoende zijn geweest. Dit laatste zou wel de prijs aanmerkelijk hebben doen stijgen.

Over de prognose zijn de auteurs ten onrechte pessimistisch. De indruk wordt gewekt dat de patiënt blij moet zijn wanneer het implantaat langer dan vijf jaar meegaat. Terwijl tegenwoordig een duur van tien tot twintig jaar geen uitzondering meer vormt. Over de kosten zijn de auteurs te optimistisch. Per implantaat zou de patiënt op f 1.000,- tot f 1.200,- moeten rekenen. De huidige COTG-tarieven zullen echter al snel boven deze bedragen uitkomen.

Ten slotte wordt in het boek alleen het IMZ-implantaat afgebeeld. Misschien vindt dit zijn oorsprong in de sponsoring van deze uitgave door de importeur van dit type implantaat.

H.J.M. Hosman, Amsterdam

D.A. MILES, M.L. VAN DIS, Th.F. RAZMUS. *Basic principles of oral and maxillofacial radiology*. 215 pag., geïll. W.B. Saunders Company, Harcourt Brace Jovanovich, Philadelphia, London, Toronto, Montreal, Sydney, Tokyo 1992. Prijs £ 24.00. ISBN 07216 3471 0.

Dit boek is niet het eerste in zijn soort. Er zijn reeds vele andere boeken verschenen die een overzicht geven van de principes van stralenproductie, opnametechnieken, filmverwerking en stralingsbeperking. Het hier besproken boek is echter zeer recent geschreven en de inhoud getuigt daar ook van. Er wordt een aantal nieuwe ontwikkelingen beschreven, die men in eerder verschenen boeken over hetzelfde onderwerp zal missen. Terecht wordt de interpretatie van röntgenopnamen in dit boek slechts zeer summier behandeld. Er zijn andere boeken (onder andere van dezelfde auteurs) die specifiek gericht zijn op de interpretatie van tandheelkundige röntgenopnamen.

De indeling van het boek is tamelijk traditioneel, beginnend met hoofdstukken over stralingsfysica, stralingsbiologie en stralingsbescherming. Daarna volgen hoofdstukken over films en beeldvorming en over hulpmiddelen, zoals versterkingsschermen. Het hoofdstuk over opnametechnieken is terecht gebaseerd op de opnametechniek met behulp van instelapparatuur (paralletechniek). De techniek volgens de bissectriceregels wordt besproken als aanvullende techniek in specifieke gevallen. Een relatief kort hoofdstuk is gewijd aan extra-orale opnametechnieken zoals panoramische opnamen en cephalometrische opnamen. Aangezien er over dit onderwerp reeds andere uitvoerige boeken zijn verschenen is de beperkte omvang van dit hoofdstuk geen probleem. Het boek sluit af met twee hoofdstukken over kwaliteitsbewaking en nieuwe of meer geavanceerde beeldvormende technieken, zoals digitale radiologie, CT, NMR en scintigrafie. In alle hoofdstukken wordt op een juiste wijze gerefereerd aan recente onderzoeksresultaten om de besproken technieken en procedures toe te lichten.

Het boek is goed leesbaar; er wordt voldoende informatie gegeven over de besproken onderwerpen, zonder te breedspakig te worden. De kwaliteit van de afbeeldingen en illustraties is uitstekend. Dit boek is zeker aan te bevelen voor de algemeen-practicus die een compact, maar volledig overzicht wil hebben over de huidige stand van zaken in de tandheelkundige radiologie.

P.F. van der Stelt, Amstelveen

A. JOVANOVIC. Squamous cell carcinoma of the lip and the oral cavity. An epidemiological study. 121 pag. Academisch proefschrift Vrije Universiteit Amsterdam, 1993. ISBN 90 9006630 6.

In dit proefschrift worden 740 patiënten met een planocellulair carcinoom uitgaande van het lippenrood en het slijmvlies van de mondholte beschreven. Wat het verwijzingspatroon betreft, blijkt bij 140 patiënten dat ongeveer de helft primair door de huisarts en de andere helft primair door de tandarts werd gezien. Bij vijftig patiënten werd geanalyseerd op welk moment de aandoening werd gediagnostiseerd. Bij patiënten met klachten verstreken gemiddeld drie maanden voordat zij zich bij een tandarts of huisarts meldden. In zeven gevallen werd de aandoening bij een halfjaarlijkse controle door de tandarts ontdekt.

Bij de analyse van de 740 patiënten naar geslacht, leeftijd en lokalisatie en stadium van de tumor, viel vooral op dat de gemakkelijk waarneembare tumoren van de lip in een eerder stadium werden ontdekt. Wat betreft de bekende etiologische factoren voor deze tumorsoort, blijkt het gebruik van tabak en alcohol vooral te correleren met tumoren uitgaande van slijmvlies van de mondbodem, het trigonum retromolare en de onderkaak.

Een opmerkelijke bevinding bij dit onderzoek is dat er, in tegenstelling tot in de literatuur over dit onderwerp, een minder duidelijke relatie met de afwezigheid of mutatie van het tumorsuppressie-eiwit P53 met rook- en drinkgewoonten werd gevonden.

Door het vóórkomen van tumoren van de bovenste adem- en voedingsweg en van bronchuscarcinoom zowel bij familieleden van de patiënt, als bij de partner en zijn of haar familieleden te onderzoeken, werd een indruk verkregen van de mogelijke genetische factoren in de etiologie van het planocellulaire carcinoom van de bovenste adem- en voedingsweg. Een analyse suggereert dat genetische factoren inderdaad een rol spelen bij het ontstaan van dit type tumoren.

Bij een nacontrole van 727 patiënten uit de onderzoeksgroep bleek bij 74 patiënten (10%) ten minste één tweede primaire tumor te zijn ontstaan. Op basis van deze grote onderzoeksgroep kon berekend worden dat het risico op het ontstaan van een tweede primaire tumor 2,8% per jaar bedraagt, in een periode van ten minste tien jaar.

Dit onderzoek over een grote patiëntengroep geeft een goed overzicht over een aantal belangrijke aspecten rond het ontstaan van het planocellulaire carcinoom uitgaande van het slijmvlies van de mondholte en het lippenrood. Vooral de beschreven risicofactoren zijn van belang voor het detecteren van de tumoren in een zo vroeg mogelijk stadium. Anderzijds wordt duidelijk aangetoond dat bij deze patiëntengroep de follow-up periode, vooral wanneer de etiologische factoren blijven bestaan, langer dan vijf jaar zal moeten zijn en misschien wel levenslang. Het is van groot belang voor de hoofd-halsoncologie in Nederland dat er een dergelijk groot onderzoek over het planocellulaire carcinoom van de mondholte en de onderlip bij een Nederlandse populatie is uitgevoerd.

Dr. J.L.N. Roodenburg, Groningen

G.H. VERRIPS. Child dental health and ethnicity in the Netherlands. 154 pag. Academisch proefschrift Universiteit van Amsterdam, 1993. ISBN 90 6743 255 5.

In het eerste deel van dit proefschrift wordt het begrip 'beleids-analytische cyclus' geïntroduceerd. Zo'n cyclus omvat verschillende fasen: informatie over de uitgangssituatie wordt gevolgd door de probleemstructurering, die uitmondt in het beleidspro-

bleem. Dan kunnen beleidsopties worden geformuleerd die tot acties leiden, waarvan de resultaten mede een nieuwe uitgangssituatie veroorzaken.

In deel II komt de vraag aan de orde in hoeverre de gebitsgezondheid van allochtone kinderen verschilt van die van autochtone kinderen. Uit de (internationale) literatuur blijkt dat twaalfjarige kinderen van immigranten in het algemeen slechtere gebitten hebben dan Nederlandse en Caribische kinderen. Voor zestienjarigen geldt echter veeleer het omgekeerde. Omdat Nederlands onderzoek onvoldoende informatie over onder meer cariësprevalentie en risico-indicatoren verschaft, werd in Amsterdam een groep vijfjarigen onderzocht. Gevonden werd dat Turkse en Marokkaanse kinderen tweemaal zoveel cariës hadden dan Nederlandse en Surinaamse kinderen, bovendien hadden die meer tandplaque. De gebrekkige beheersing door de ouders van de gesproken en geschreven Nederlandse taal wordt als een barrière gezien voor het effect van T.G.V.O. De meeste allochtone kinderen maakten gebruik van de schooltandverzorging, de autochtone kinderen bezochten een huistandarts. Een heranalyse van een epidemiologisch onderzoek (TJZ-gegevens) bevestigde het beeld dat de gezondheid van het melkgebit van Nederlandse kinderen beter is dan dat van Turkse en Marokkaanse kinderen. Bij elf- en veertienjarigen werden echter geen verschillen gevonden. Aangekend wordt dat in Turkije en Marokko opgegroeide kinderen juist weinig cariës vertonen als gevolg van armoede (geen snoep!) en van fluoride in het bronwater. Maar migratie doet bij het ouder worden deze 'voordelen' teniet.

In deel III wordt bezien welke beleidsstrategieën en -acties de laatste tien jaar zijn ondernomen om de gebitsgezondheid van etnische groepen te verbeteren. Op enige uitzonderingen na hield het beleid, dat in eerste instantie op preventie was gericht, ten onrechte pas de laatste jaren rekening met etnische groepen; succes bleef dan ook uit. Vooral via scholen werd gepoogd kennis en attitudes te beïnvloeden. Voor etnische groepen werden bovendien T.G.V.O.-groepsessies georganiseerd. Evaluaties bleven helaas veelal achterwege.

Deel IV behandelt de risico-indicatoren in verband gebracht met etniciteit, waarbij de TJZ-studie opnieuw wordt geanalyseerd. Het opleidingsniveau van de moeder blijkt een indicator te zijn voor het cariërisico in het blijvende gebit en – naast etniciteit – voor dat risico in het melkgebit. Het TJZ-onderzoek heeft laten zien dat de frequentie van snoepen tussen verschillende etnische groepen niet verschilt, maar dat de frequentie van tandartsbezoek en van tandenpoetsen wel enigszins verschilt. Voor vijfjarigen in Amsterdam geldt dat het opleidingsniveau van de ouders, de beheersing van de Nederlandse taal, het geslacht van het kind, de leeftijd waarop wordt begonnen met tandenpoetsen en de frequentie van poetsen risicofactoren zijn. Voor poetsen geldt dat ouderlijk gedrag een bemiddelend element vormt tussen etniciteit en genoemde factoren. Een (nieuw) onderzoek onder elfjarige Amsterdammertjes heeft aangetoond dat Turkse en Marokkaanse kinderen slechtere gebitten en meer plaque hebben dan Nederlandse en Surinaamse kinderen. Laatstgenoemden beheersen het Nederlands goed en hebben daarom profijt van T.G.V.O. Opnieuw werd verschil in poetsfrequentie geconstateerd. De Turkse en Marokkaanse ouders hebben op dit punt wel invloed op hun kinderen van vijfjaar, maar nauwelijks op die van elfjaar.

In deel vijf worden modellen voor beleidsacties besproken die genomen kunnen worden om de mondgezondheid te verbeteren. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen temporair en permanent gebit en tussen verschillende etnische groepen. Het voor het temporaire gebit opgestelde model gaat onder meer uit van: geslacht, beheersing Nederlandse taal, opleidingsniveau, fluoridegebruik, poetsen, instelling, opvattingen en gewoonten van de ouders. Voor het permanente gebit werd een wat eenvoudiger model opgesteld.

Tot slot wordt een beschouwing gewijd aan toekomstige beleidsmaatregelen, waarbij het aanleren van de Nederlandse taal een belangrijke plaats inneemt. Een minder goed te realiseren maatregel zou drinkwaterfluoridering zijn. Zo kan dit de gelijke en systematisch opgezette proefschrift een goede bron van informatie zijn voor overheidsinstanties en gezondheidsorganisaties en als basis dienen voor door hen te treffen maatregelen.

A.H.B. Schuurs, Amsterdam

J.C. HASE. Influence of age and salivary secretion rate on oral sugar clearance. 245 pag. Academisch proefschrift Lund University, 1993. Swedish Dental Journal, Supplement 89, Malmö 1993. ISBN 91 628 0828 1.

De mate van suikerretentie zal de schadelijkheid van suikerbevattende snacks en frisdranken mede bepalen. Daarom is het van belang factoren te kennen die de retentie beïnvloeden. In het in dit proefschrift beschreven onderzoek werd een aantal van deze factoren nader bestudeerd. Zo blijkt de leeftijd een rol te spelen: de suikerretentie, na het eten van glucosetabletten, is bij driejarigen 2,5 tot viermaal zo groot dan bij zeven- en vijftienjarigen. Laatstgenoemden verschillen overigens in dit opzicht niet van gezonde volwassenen. Bij ouderen neemt de snelheid waarmee suiker uit de mond verdwijnt weer af. Ook voor dragers van (partiële) prothesen geldt dat de natuurlijke reiniging van de mond is verminderd. Bij ouderen die het bed moeten houden, kan de suikerretentie wel viermaal hoger worden, omdat de activiteit van de mond (musculatuur) afneemt. Deze verschillen worden niet of minder waargenomen indien wordt gespoeld met een glucose-oplossing.

De auteur onderstreept nog eens het gevaar van de suikerretentie, wanneer hij aantoont dat deze gecorreleerd is met de plaque-index en met de aantallen lactobacillen en mutans streptokokken. Hij heeft ook twee originele experimenten uitgevoerd. De secretiesnelheid van het speeksel werd beïnvloed door injecties met methylscopolamine-nitraat. Vervolgens mat de auteur het klaren van glucose uit de mond. Hij vond dat, in rust, de klaring van glucose snel afnam als de secretiesnelheid daalde beneden $0,14 (\pm 0,08)$ ml/min. Wanneer de speekselproductie werd gestimuleerd, lag deze grens bij $0,62 (\pm 0,36)$ ml/min. Ook bleek dat bij een verminderde secretiesnelheid van het speeksel de pH-daling in tandplaque, na het spoelen met glucose, significant toenam.

Het tweede experiment voerde de auteur uit bij ouderen die het bed moesten houden. Hij ontwierp een trainingsprogramma om de klaring van glucose uit de mond te versnellen. Dit programma bestond uit het verstrekken van informatie over het belang van klaring van suiker voor de mondgezondheid, uit mondhygiëne-instructie, uit professionele gebitsreiniging (om de veertien dagen), uit driemaal daags massage van en oefenen met de mond-musculatuur en uit viermaal daags kauwen op suikervrije kauwgom. Na zes weken kon een geringe versnelling van de glucoseklaring worden waargenomen. Vooral patiënten herstellende van een hersenbloeding profiteerden van dit trainingsprogramma.

C. van Loveren, Amsterdam

Recensie-exemplaren

Het merendeel van de hier aangekondigde uitgaven zal nog nader op deze plaats worden besproken.

1. RIVM (D. RUWAARD, P.G.N. KRAMERS, red). Volksgezondheid Toekomst Verkenning. De gezondheidstoestand van de Nederlandse bevolking in de periode 1950-2010. 795 pag. Sdu uitgeverij, Den Haag 1993. Prijs f 89,00. ISBN 90 399 0505 3.
2. R. VAN FURTH, A. DE GEUS, A.I.M. HOEPELMAN, J.W.M. VAN DER MEER. J. VERHOEF, red. Leerboek infectieziekten. 645 pag. Bohn Stafleu Van Loghum bv, Houten/Zaventem 1993. Prijs f 119,00. ISBN 90 313 1155 3.
3. M.Th. BORDES. Gezondheidsrecht in de praktijk. 121 pag. Bohn Stafleu Van Loghum bv, Houten/Zaventem 1993. Prijs f 37,50. ISBN 90 313 1641 5.
4. P.L.M. KERKHOF. Woordenboek der Geneeskunde – Engels-Nederlands, Nederlands-Engels. 339 pag. Bohn Stafleu Van Loghum bv, Houten/Zaventem 1993. Prijs f 85,00. ISBN 90 6016 858 5.
5. M. STADDE-WOLFTHUIS, A.C.M. GEERTS-VAN DER WEIJ, red. Kanker en voeding – Reeks 'Voeding en gezondheid' (26). 115 pag. Bohn Stafleu Van Loghum bv, Houten/Zaventem 1993. Prijs f 39,50. ISBN 90 313 1577 X.
6. STEERING COMMITTEE ON FUTURE HEALTH SCENARIO'S. AIDS up to the year 2000. Epidemiological, sociocultural and economic scenario analysis for the Netherlands. 314 pag. Kluwer Academic Publishers Group, Dordrecht 1992. Prijs f 150,00. ISBN 0 7923 1895 1.
7. R.M. BASKER, A. HARRISON, J.P. RALPH, C.J. WATSON. Overdentures in general dental practice. 3e druk. 145 pag., geïll. British Dental Association, London 1993. Prijs £ 18.50. ISBN 0 904588 42 4.
8. L. ABRAHAM-INPIJN. Feedback Post: 40 beschouwingen over de medisch gecompromitteerde patiënt in de praktijk van de tandarts-algemeen practicus. 120 pag., geïll. Uitgeverij De Tandartspraktijk BV, Amsterdam 1993. Prijs f 34,50. ISBN 90 74875 01 7.
9. G.F. KANTOROWICZ, red. Inlays, crowns and bridges. A clinical handbook. 5e druk. 209 pag., geïll. Wright, Butterworth-Heinemann Ltd, Oxford 1993. Prijs £ 35.00. ISBN 0 7236 2351 1.
10. J.M. AUSTYN, K.J. WOOD. Principles of cellular and molecular immunology. 735 pag., geïll. Oxford University Press, Oxford, New York, Tokyo 1993. Prijs f 80,75. ISBN 0 19 854195 3.